

Євген АНТИПЕНКО

доктор технічних наук, професор кафедри фінансів,
Запорізька державна інженерна академія

Олег НІКІТІН

старший викладач кафедри фінансів,
Запорізька державна інженерна академія

Кіріл ПОЛЕШКО

Запорізька державна інженерна академія

КРЕДИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ – СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Стаття присвячена розгляду аспектів управління кредитною політикою комерційних банків, планування кредитного портфеля банку і впровадження відповідних результатів у практичну діяльність комерційних банків.

Ключові слова: комерційний банк, кредитна політика, кредитний портфель.

Функціонування сучасної економіки будь-якої країни неможливе без ефективно діючої банківської системи. Банки різних рівнів глибоко проникають у сферу виробництва і активно впливають на економічні та соціальні процеси у суспільстві.

У сучасних умовах банківська справа є однією з найдинамічніших сфер підприємницької діяльності. Відійшли в минуле часи, коли банківський бізнес був порівняно простим та безпечним, а жорстке регулювання обмежувало можливості менеджерів щодо прийняття управлінських рішень. Технологічна революція, інфляційні процеси, посилення конкурентної боротьби, дерегулювання банківської діяльності сприяли формуванню агресивніших стратегій у банківському менеджменті, які супроводжуються підвищеним рівнем ризиків.

Як показують час та економічна дійсність, спосіб і рівень життя населення суттєво залежить від діяльності банків, їх надійності, намагання збільшувати обсяги кредитів, депозитів та інших видів послуг, що пропонуються як фізичним особам, так і підприємствам, у яких зайнято більшість громадян. Постійна увага та інтерес до проблем розвитку банківської справи зумовлені значною роллю, яку відіграють банки у процесах формування міжнародних фінансових ринків та в системі світового господарства загалом. Тому актуальність полягає в об'єктивній необхідності проведення аналізу сучасного стану кредитної діяльності комерційних банків в Україні.

Теоретичні питання кредитної діяльності досліджені у роботах таких зарубіжних економістів, як Б. Едвардс, Ж. Матук, Е. Рід, П. Роуз, М. Шульте. Безпосередньо для нашої держави важливе теоретичне та практичне значення мають дослідження кредитних відносин, виконані такими вітчизняними вченими, як Гончаренко В. В., Євтух О. Т., Лагутін В. Д. [4, с. 12-25], Мороз А. М. [5, с. 31-40]. Також варто згадати фаховий доробок Алексієнка М. Д., Брітченка І. Г., Бондара О. П., Василенка В. Н., Савлука М. І., Сусіденка В. Т. та інших. Проте питання кредитної діяльності комерційних банків в Україні вимагають подальших досліджень.

У післякризових умовах, що сформувалися в Україні,

велика кількість як фізичних, так і юридичних осіб мають потребу в грошових ресурсах. Остання обумовлена необхідністю подолання наслідків кризи, і початком нового етапу розвитку як світової економіки, так і економіки України зокрема. Ознаками потреби в грошових ресурсах є постійне зростання відсоткових ставок за депозитами в комерційних банках, які намагаються акумулювати всі тимчасово вільні грошові ресурси.

Кредитування є пріоритетною економічною функцією банків. Від того, наскільки добре банки реалізують свої кредитні функції, багато в чому залежить економічний стан регіонів, що ними обслуговуються. Банківські кредити сприяють появі нових підприємств, збільшенню кількості робочих місць, будівництву об'єктів соціального та культурного призначення, а також забезпечують економічну стабільність.

У структурі банківських активів кредити становлять близько 50-60% і забезпечують 2/3 усіх доходів. Кредитні операції банку є найбільш дохідними, але разом з тим і найризикованішими.

Аналіз сучасних тенденцій розвитку банківської системи України свідчить, що обсяги кредитування постійно зростають як в абсолютних, так і у відносних показниках. Кредитна діяльність сучасних комерційних банків досить багатогранна і має різні форми та види позичок, наданих юридичним або фізичним особам для одержання доходів, а також банківські послуги кредитного характеру.

У процесі управління кредитною діяльністю банку об'єктами є не лише кожна окрема кредитна операція, а й сукупність наданих банком кредитів з їх взаємовпливом і взаємозалежністю, тобто кредитний портфель банку.

Головна мета процесу управління останнім полягає в забезпеченні максимальної дохідності за допустимого рівня ризику. Рівень дохідності кредитного портфеля залежить від структури й обсягу портфеля, а також від рівня відсоткових ставок за кредитами. На формування структури кредитного портфеля банку істотно впливає специфіка сектору ринку, який обслуговується цим

банком.

Для спеціалізованих банків структура кредитного портфеля концентрується в певних галузях економіки. Для іпотечних банків характерним є довгострокове кредитування. У структурі кредитного портфеля ощадних банків переважають споживчі кредити та позички фізичним особам.

Обсяг і структура кредитного портфеля банку визначаються такими чинниками [1, 2]:

- офіційна кредитна політика банку;
- правила регулювання банківської діяльності;
- розмір капіталу;
- досвід і кваліфікація менеджерів;
- рівень дохідності різних напрямів розміщення коштів.

Одним з головних завдань, що постають перед менеджментом у сфері кредитування, є розробка кредитної політики банку. Кредитна політика охоплює найважливіші елементи та принципи організації кредитної роботи в банку, визначає пріоритетні напрями кредитування, а також перелік кредитів, які не повинні входити до кредитного портфеля банку. Один і той самий кредит може не відповідати основним вимогам кредитної політики одного банку, але бути цілком прийнятним для іншого.

Якість кредитного портфеля суттєво впливає на рівень ризикованості та надійності банку, тому саме кредитна діяльність підлягає регулюванню з боку органів нагляду в багатьох країнах. Установлені обмеження та нормативи, а також правила регулювання банківської діяльності відіграють суттєву роль у процесі формування кредитного портфеля.

Розмір капіталу банку значною мірою впливає на загальний обсяг залучених і запозичених коштів, а отже, і на обсяг кредитних ресурсів. Показник використовується для встановлення лімітів та обмежень у процесі регулювання кредитної діяльності банків, адже всі встановлені Національним банком України нормативи з кредитування розраховуються у відношенні до капіталу банку. Отже, розмір капіталу банку визначає обсяг і структуру його кредитного портфеля.

На характеристики кредитного портфеля банку також впливають досвід, кваліфікація та спеціалізація кредитних працівників, адже одне з правил кредитного менеджменту полягає в тому, що банку не слід надавати кредити, які не можуть бути професійно оцінені фахівцями.

У формуванні структури активів банку вирішальним фактором є рівень дохідності кожного виду активних операцій. Проте висока дохідність, як правило, супроводжується високим рівнем ризику, тому менеджменту банку необхідно врахувати обидва фактори. Якщо рівень дохідності різних видів активів приблизно однаковий, то перевага надається найменш ризикованим напрямом розміщення коштів.

У такому разі обсяг кредитного портфеля банку може зменшитися на користь портфеля цінних паперів або на користь проведення інших активних операцій.

Для оцінювання прибутковості кредитів банк повинен мати ефективну систему обліку не лише доходів, а й витрат за кожним видом кредитів.

На прибутковість кредитних операцій банку впливають як доходи та витрати, так і можливі збитки, що визначаються рівнем кредитного ризику за кожною позичкою.

Вимірювання, мінімізація та контроль за рівнем

кредитного ризику - одне з найскладніших завдань, що постає перед менеджментом банку у процесі формування кредитного портфеля.

Незаперечним є твердження, що правильна організація процесу банківського кредитування, розробка ефективної та гнучкої системи управління кредитними операціями виступають основою фінансової стабільності й ринкової стійкості комерційних банків (ураховуючи те визначальне місце, яке посідають кредитні операції в портфелі банківських активів).

У сучасних умовах з метою забезпечення організації ефективної кредитної діяльності комерційні банки розробляють власну внутрішню кредитну політику та впроваджують практичні механізми її реалізації.

Кредитна політика банку регулює кредитну діяльність кожного банку і встановлює правила формування кредитного портфеля. Положення кредитної політики необхідно зафіксувати письмово й затвердити на засіданнях Кредитного комітету та Комітету кредитного нагляду. Цей документ має конфіденційний характер, а тому з ним можуть бути ознайомлені лише ті працівники банку, які здійснюють кредитування. Кожному банку необхідно розробити власну кредитну політику, що відбивала б напрями та специфіку його діяльності, можливості цього банку та його клієнтів, рівень прийнятого ризику, права й обов'язки кредитних працівників.

Кредитна політика банку визначає завдання й пріоритети кредитної діяльності банку, засоби і методи їх реалізації, а також принципи і порядок організації власне кредитного процесу.

Кредитна політика створює основу організації процесу банківського кредитування відповідно до загальної ринкової стратегії діяльності банку та чітко визначати цілі кредитування, відповідне документально-методичне забезпечення та правила їх реалізації.

Кредитна політика розробляється [1-2] з урахуванням стратегії і тактики банку в галузі управління активними операціями та визначає основні напрями кредитної діяльності:

- стандарти і критерії діяльності банківських працівників, що відповідають за видачу кредитів;
- основні дії менеджерів, що приймають стратегічні рішення щодо кредитування;
- принципи оцінки та контролю за якістю управління кредитною діяльністю у банку.

Відповідальність за розробку кредитної політики та механізмів її реалізації покладається на Кредитний комітет, який очолює, як правило, перший керівник комерційного банку.

Розробка внутрішньої кредитної політики потребує від керівництва банку чіткого формулювання цілей кредитування і визначення, наскільки вони збігаються із загальною політикою і стратегією банку.

Способи і методи реалізації кредитної політики формалізуються у відповідних внутрішньобанківських документах, основними серед яких є:

- стандарти кредитування;
- кредитні інструкції.

Стандарти кредитування містять зразки документів, з якими працюють кредитні менеджери та виконавці, перелік дій працівників банку, відповідальних за здійснення процесу банківського кредитування. Основне завдання стандартів кредитування - визначити практичні дії з реалізації кредитної політики.

У стандартах кредитування відображаються такі основні моменти:

- порядок збирання та аналізу фінансової інформації;
- вимоги щодо забезпечення кредитів, гарантій та поручительств;
- правила організації кредитного процесу;
- порядок оцінки кредитоспроможності позичальника;
- вимоги щодо оформлення кредитної документації;
- зразки документів (кредитна угода, договір застави, поручительства тощо).
- Зміст і структура стандартів кредитування можуть відрізнятися у різних банків, але, як правило, в них містяться наступні важливі моменти:
- опис системи кредитних повноважень працівників банку;
- перелік видів кредитів, які відповідають кредитній політиці банку, а також перелік неприйнятних;
- назви сфер господарювання та регіонів, де кредитна активність банку є пріоритетною;
- процедура стягнення простроченої кредитної заборгованості;
- порядок видачі позик працівникам банку тощо.

Розробка кредитної політики повинна містити підготовку Меморандуму (керівництва) з кредитної політики, покликаною забезпечити реалізацію стратегічних цілей банківської діяльності у сфері кредитування. Підготовкою цього документа, як і здійсненням контролю за виконанням його вимог, повинен займатись Кредитний комітет банку.

Загалом у Меморандумі з кредитної політики повинні бути відображені всі етапи кредитного процесу - від збирання інформації і вивчення кредитної історії позичальника до кредитного моніторингу та механізму

формування резервів під можливі втрати за наданими кредитами.

Виступаючи головним інструментом реалізації кредитної політики, Меморандум слугує основою для контролю та спостереження за організацією кредитного процесу, є інструктивним матеріалом для працівників підрозділів, що здійснюють кредитування, виступає інструментом контролю за виконанням вимог кредитних інструкцій для керівників кредитних підрозділів.

Меморандум з кредитної політики встановлює вимоги, на основі яких здійснюються перевірки позичальників співробітниками відділу кредитного аналізу банку, а також визначає механізм внесення коректив у поточну внутрішню кредитну політику банку.

Підсумовуючи, хочемо зазначити, що загалом кредитна політика комерційного банку окреслює коло ключових цілей і завдань банківської діяльності, визначає конкретні прийоми, способи і методи її реалізації з метою максимізації доходності кредитних операцій та досягнення прийняттого рівня ризиків банківської діяльності у сфері кредитування.

Але сама по собі кредитна політика, як би якісно вона не була розроблена, ще не гарантує забезпечення виконання встановлених параметрів діяльності банку та запланованого рівня ефективності кредитних операцій.

Таким чином було розглянуто структуру кредитної діяльності банку і зроблено огляд основних її елементів. Розкрито поняття кредитної політики і кредитного портфеля банку. Важливим є співвідношення доходності і ризиковості останнього, а також методи впровадження кредитної політики.

Список літератури

1. Про окремі питання діяльності банків [Текст] : постанова Національного банку України №413 від 04.12.2008
2. Про затвердження Змін до Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків [Текст] : постанова Національного банку України від 01.12.2008
3. Кудряшов, С. В. Споживчий банківський кредит в Україні: ресурсне забезпечення та ефективність [Текст] / Національний ун-т держ. податкової служби України. – Ірпінь, 2007
4. Лагутін, В. Д. Кредитування: теорія і практика [Текст] / Лагутін В. Д. – К.: Знання, 2004 – 215 с.
5. Банківські операції [Текст] / За ред. А.М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2000. – 384 с.

РЕЗЮМЕ

Антипенко Євгеній, Никитин Олег, Полешко Кирил

Кредитная деятельность коммерческих банков – современное состояние и пути совершенствования

Статья посвящена рассмотрению аспектов управления кредитной политикой коммерческих банков, планирования кредитного портфеля банка и внедрения соответствующих результатов в практическую деятельность коммерческих банков.

RESUME

Antypenko Yevgen, Nikitin Oleg, Poleshko Kiril

Lending activities of commercial banks - current situation and ways of improvement

The paper deals with the aspects of commercial banks' credit policy, loan portfolio, planning and implementation of the corresponding results in practical activities of commercial banks.

Стаття надійшла до редакції 23.10.2012 р.